

HÁBORUSÁGBAN.

Pro focis.

1914 augusztus 1.

Van igazságtalan háború is.

Mikor fanatikus arabok felemelik a próféta zászlaját és végig gázolnak Égyiptom meg Hispania keresztény kulturáján, mikor Timur Lenk hódító ábrándjaira mongol lovasok raja indul meg az ázsiai rónákról s tipor maga alá hindút, perzsát és szírt, mikor a katonai vállalkozások sikerei megnövelik Napoleon mohóságát s a kis-korzikai mindennek hadat üzen, ami még nem hódolt be a francia hatalomnak, akkor Justitia tiltó mozdulatot tesz. Ez nem igazságos hadba-szállás.

Mikor azonban Nápolyban síma udvaroncok hurkot vetnek s reggelre kelve Nagy Lajos öccse csak kihült tetem, akkor nem vesszük zokon, hogy a magyarok királya hadba szólítja dandárait;

mikor a magyar délvidéket martalóc törökök dúlják, érthetőnek tartjuk a nagy Hunyadi kardja csattogását;

mikor boldog emberek boldog otthonát felbujtogatott szerb diák félperc alatt siralomházzá teszi s három gyermeket irgalmatlan kézzel kitaszít az árvaság keresztútjára, mikor népek békéjét, a kultura csendes művét izgága emberek meszterkedése folyton veszélyezteti, mikor nemzeti kulturánk, de még életünk sem bizonyos éjszaka, suttymban csempészett bombáktól: akkor igazságos a háború.

Igazságos, mert megtorol, igazságos, mert észretérít.

Amint a nemzeti társadalom a maga körében sem hagyja büntetlen a jogrend sérelmeit, úgy sújt le igazságos pallosa olyan idegen társadalomra, mely békét ront, ígéretet szeg, amely elmulasztja az úri szomszéd s a nemes ember kötelmeit.

Csak önző és kényelmes emberek rosszat hatják ma a Szerbia ellen viselendő büntető hadjáratot. Olyanok, akiket a fürdőzés örömeiből készített haza a „hadi menetrend“ bizonytalansága; olyanok, akik mindent készséggel elfelejtenek, ami nem a saját törpe személyükkel esett meg, minden jogsérelmet, minden vérontást.

Ne zokogjanak tehát az anyák és hitvesek, akik mellől gyermeket, férjet szólít el a rövid parancsszó.

A haza becsülete, önfenntartási ösztöne hív, végre mégis csak hív, siessen hát oda minden hivatalos!

Tudjuk, hogy a háború nyomán könnyű és vér fakad s hogy Szerbiának szakadékos völgyei, rablóknak szánt erdei nem egy magyar embernek válnak halotti nyoszolyává. Tudjuk, hogy a nagy orosz síkon, ahol kibontakozhatik lovasságunk, ahol széles arató hely nyílik ágyúinknak, nagyobb tömegekkel is könnyebben megvívhatunk. Tudjuk, hogy megnövekedik az adónk, drágábban veszünk kenyeret és fát. Tudjuk, hogy a háború nem mozgósítás, hogy vér- és pénzáldozat még a győztesnek is, hogy kegyetlen barázdát von emberi szíveken.

És mégis? Mégis! Még akkor is meg kell küzdenünk Szerbiával, ha kelet felől kozákok nyergelnek s az orosz vonatok százezer számra ontják határaink felé a katonát.

Nem rajtunk múlik, hogy Oroszország a bűnpártolás vétkébe esik. Sajnálók, ha a cárt, aki derék férj és aggodó édes apa, laza erkölcsű diplomáciája belesodorná valami bűnös kalandba. Oroszországnak nem vesszük zokon, míg tisztességes eszközökkel ápolja a szláv testvériség gondolatát, míg önfenntartási érdekből meleg kikötőre vágyik s akár a boszporusi átkelés nagyobb szabadságát, akár a perzsa öblöt akarja magának biztosítani. De Oroszországnak végzetesen megárt, ha a Balkánon csak testvéreket lát s az orgyilkosok előtt szemet húny. Erre a nagy cár birodalma nem szorul.

S ha a Néva partján mégis a vérrel fertőzött nép segélyére sietnének, akkor sem szabad kardunkat hüvelyébe dugni. Inkább a véres harcmezőn, akár a Drina, akár a Dnyeper partján elpusztulni, mint karikával az orrunkban félművelt szomszédjaink kedvére jární.

Nekünk, magyaroknak, módfelett fontos, hogy ismét hadba szállhatunk. Szunyodó, elfojtott energiák szabadulnak fel s a régen ökölbe szorított kéz végre lesújthat. Százados harci lét után természetünk ellenére volt az a házmesteri nyugalom, amit Európa portája előtt üldögélve élveztünk. A békés porta előtt újból lovagi porond nyílik, ahol küzdeni s meghalni lehet: ez való a mi pezsgő, keleti vérünknek.

A harci zajra fellobogott a honfi érzés is — rég nem látott lobogással. A mindenféle kalózlobogó alatt evező sociologia, a Nyugat cikkei és versei nem ölték még el ősi honszerelmünket. Sub pondere crescit palma. Ez alatt a reánk nehezedő háborús nyomás alatt, hisszük, magasabbra nő a nagy altruizmus: a hazafias érzés pálmája.

Nem sopánkodunk tehát a háború hírére. Állunk elébe. Nem a kaland szomja, nem az erősebb, számosabb népnek fölényes önérzete visz a Balkán felé, hanem a becsületében mélyen sértett, javaiban, életében veszélyeztetett népnek komoly haragja.

És még valami. A három árva zokogása árvaságuk hosszú, siralmas útján!

A spártai harcosok emlékére a thermopylaei szorosban ez a felirat díszlett: „Vándor, menj mondd meg Spártának, hogy meghaltunk szabadságáért!”

Illő, hogy ezredeink útra kelve Konópiszt felé azt üzenjék: „Árvák, nyugodjatok meg, mi megvívunk szülőtökért!”